

**НАЗВА ДИСЦИПЛІНИ: КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ПЕРВІСНОЇ ІСТОРІЇ ЄВРОПИ
(блок «Археологія»)**

II. Цикл професійної підготовки.

2.1. Нормативні

ВИКЛАДАЧ:

Залізник Л. Л., доктор історичних наук, професор, e-mail: zaliznyakl@ukr.net

ЗАГАЛЬНЕ НАВАНТАЖЕННЯ: 4 ECTS

Заняття в аудиторії: 52 год (26 практичних занять по 2 академічні години)

Самостійна робота слухачів курсу: 68 год.

АНОТАЦІЯ

Курс передбачає знайомство з етнічними процесами, які мали місце на території Європи й України з найдавніших часів і врешті-решт призвели до формування українського етносу. Передумови для постання останнього формувалися протягом багатьох історичних епох під впливом складних етнокультурних процесів, що розвивалися на її території в далекому минулому. Серед ключових проблем давньої історії України є походження індоєвропейської сім'ї народів, питання народження слов'янства та етногенезу і націогенезу українців.

Курс включає три основні блоки питань: 1) формування та розселення народів індоєвропейської сім'ї; 2) походження українців та їхніх слов'янських сусідів; 3) історичні передумови цивілізаційного вибору України.

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ:

Аспіранти оволодіють спеціальними знаннями з проблем формування сучасної етнічної карти Європи, походження українців, витоків цивілізаційної орієнтації України, ознайомляться з основами індоєвропейістики, головними палеоетнологічними концепціями відносно народів доісторичної та ранньоісторичної України.

Розвиток аналітичного мислення й навичок критичного аналізу джерел та концепцій – серед основних навичок, отримання яких допоможе вивчення дисципліни.

Навчальні формати: практичні заняття, дискусії, презентації, підготовка і презентація дослідницької роботи

РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ, МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ І ФОРМИ ОЦІНЮВАННЯ

Результати навчання	Методи викладання і навчання	Форми оцінювання
Ознайомитись із сучасним станом розвитку та засад функціонування історичної науки; основними темами і проблемними питаннями сучасних дискусій з проблем первісної історії та археології; оволодіти необхідною термінологією	Індивідуальне і групове обговорення	Письмове індивідуальне завдання; критичний аналіз індивідуальних письмових завдань та усної презентації колег.
Знати базові засади періодизації, хронології та особливостей основних археологічних культур.	Індивідуальне і групове обговорення	Письмове індивідуальне завдання

Знати основні результати археологічних досліджень, основні пам'ятки та категорії археологічних знахідок у Європі.	Презентація та обговорення дослідження	Письмове індивідуальне завдання
Оволодіти спеціальними знаннями з проблем формування сучасної етнічної карти Європи, походження українців, витоків цивілізаційної орієнтації України; бути знайомим із основами індоєвропейстики, головними палеоетнологічними концепціями відносно народів доісторичної та ранньоісторичної України.	Презентація, групові дискусії	Усна презентація індивідуального завдання; критичний аналіз індивідуальних письмових завдань та усної презентації колег
Дотримуватися принципів академічної доброчесності та культури.	Індивідуальне і групове обговорення	Індивідуальне письмове та усне завдання

ЗМІСТ КУРСУ

Вступне слово

Курс передбачає знайомство з етнічними процесами, які мали місце на території Європи й України з найдавніших часів і врешті-решт призвели до формування українського етносу. Передумови для постання останнього формувалися протягом багатьох історичних епох під впливом складних етнокультурних процесів, що розвивалися на її території в далекому минулому. Серед ключових проблем давньої історії України є походження індоєвропейської сім'ї народів, питання народження слов'янства та етногенезу і націогенезу українців.

Тематичний план

№ з/п	Теми занять	Кількість годин
Тема 1.	<i>Катастрофи в історії землі та людства. Походження людини Найдавніше населення України</i>	8 год.
Тема 2.	<i>Мисливці прильодовикової Європи. Устрій мисливських суспільств. Доба катастроф у прильодовиковій Європі. Культурно-історичні процеси у верхньому палеоліті України</i>	8 год.
Тема 3.	<i>Лісові мисливці мезоліту. Неолітична революція</i>	8 год.
Тема 4.	<i>Походження індоєвропейців. Розселення індоєвропейських народів. Індоєвропейські релікти в традиційній культурі українців.</i>	8 год.
Тема 5.	<i>Іранські кочовики Надчорномор'я. Тюркські народи Надчорномор'я середньовіччя</i>	8 год.

Тема 6.	<i>Походження слов'ян. Боротьба за спадщину княжого Києва та проблема давньоруської народності</i>	4 год.
Тема 7.	<i>Походження українського народу. Етнічні процеси в Київській Русі та походження білорусів і росіян</i>	4 год.
Тема 8.	<i>Східна Європа в системі світових цивілізацій. Історичні передумови цивілізаційного вибору України</i>	4 год.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ

Форми оцінювання	Кількість	Максимум балів за 1	Разом
Робота на практичному занятті (участь в обговореннях)	7	5	35
Індивідуальне письмове завдання	1	15	15
Усна презентація індивідуального завдання	1	10	10
Підсумковий захист	1	40	40
Разом			100

ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Оцінювання успішності студента за кожним із запланованих видів робіт здійснюється у відповідності до таких критеріїв:

Види робіт	Кількість балів за один вид робіт	Критерії оцінювання
Участь в обговореннях	4-5	Активна участь у дискусіях; аргументовані, логічні зауваження; фахові питання
	2-3	Участь в обговоренні; логічні питання, але брак аргументованості у зауваженнях
	1	Окремі репліки-питання в обговоренні
Індивідуальне письмове завдання	15	Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє належний рівень теоретичних знань і практичних навичок, виявляє аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення, мовно-стилістичну досконалість. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	11-14	Роботу виконано і подано вчасно; автор демонструє достатній рівень теоретичних знань і практичних навичок. Виклад має логічний і послідовний характер, однак у тексті наявні певні неточності чи мовно-стилістичні недоліки. Окремих частинам викладу бракує аналітичного характеру.

	1-10	Роботу виконано і подано вчасно. Автор демонструє достатню обізнаність з матеріалом, однак роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить неточності та/або необґрунтовані судження. Текст вирізняється значними мовно-стилістичними недоліками.
	0	Завдання не виконано у визначений викладачем термін або виконане з порушенням норм академічної доброчесності.
Усна презентація індивідуального завдання	10	Доповідь підготовлена і виголошена вчасно. Презентація структурована, логічна, послідовна; містить елементи проблемного підходу. Доповідач демонструє володіння матеріалом і здатність аргументовано відповідати на запитання і критичні зауваження аудиторії.
	4-9	Доповідь підготовлена і виголошена вчасно, але без дотримання тих чи тих вимог, викладених вище.
	1-3	Доповідь підготовлена із запізненням та/або вона містить необґрунтовані/помилкові твердження. Доповідач не демонструє належної методологічної підготовки та/або не готовий відповідати на запитання та/або не володіє навичками академічної дискусії.
Підсумковий захист	40	Доповідь підготовлена і виголошена вчасно та із врахуванням усіх висловлених раніше зауважень. Презентація структурована, логічна, послідовна. Доповідач аргументовано відповідає на запитання і критичні зауваження аудиторії.
	20-39	Доповідь підготовлена і виголошена вчасно, але без аргументованого ігнорування незначної частини висловлених раніше зауважень; доповідач успішно відповідає на запитання аудиторії.
	1-19	Доповідь підготовлена із запізненням, у ній не враховано більшість попередніх зауважень та рекомендацій. Доповідач не демонструє достатньої методологічної підготовки та/або не готовий відповідати на запитання та/або не володіє навичками академічної дискусії.
	0	Презентація відсутня.

Порядок перерахунку рейтингових показників нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання в національну 4-бальну шкалу та шкалу ECTS

За шкалою університету	За національною шкалою		За шкалою ECTS
	Екзамен	Залік	
91 – 100	Відмінно	Зараховано	A (відмінно)

81 – 90	Добре		В (дуже добре)
71 – 80			С (добре)
66 – 70	Задовільно		Д (задовільно)
60 – 65			Е (достатньо)
30 – 59	Незадовільно	Не зараховано	FX (незадовільно – з можливістю повторного складання)
1 – 29			F (неприйнятно – з обов’язковим повторним курсом)

Мінімальний пороговий рівень оцінки за роботу в семестрі (допуск до екзамену) складає 30 балів. **У разі отримання оцінки «неприйнятно»** (нижче 29 балів) студент зобов’язаний повторно вивчити дисципліну. У разі отримання оцінки «незадовільно» студент має право на два перескладання: викладачеві та комісії. При цьому максимальна підсумкова оцінка після перескладання може бути лише «достатньо». Замість перескладання комісії студент може обрати повторне вивчення дисципліни.

ПОЛІТИКА ДОБРОЧЕСНОСТІ

Виконання навчальних завдань і робота в курсі має відповідати вимогам «Положення про Академічну доброчесність здобувачів освіти у НаУКМА» (затверджене наказом № 112 від 07.03.2018 року)

https://www.ukma.edu.ua/index.php/about-us/sogodennya/dokumenty-naukma/cat_view/1-dokumenty-naukma/12-normatyvna-baza-naukma/6-systema-zabezpechennia-iaкости-osvitnoi-diiialnosti-ta-iaкости-vyshchoi-osvity/71-normatyvni-dokumenty

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

- Залізняк, Л.Л., 2017, Овруцький варіант епіграфету Східної Європи. *Археологія*, 1, с. 3–16.
- Залізняк, Л.Л., Томашевський, А.П., Переверзев, С.В., Хоптинєць, І.М., Сорокун А.А., 2017, Верхньопалеолітична стоянка Желонь на Овруцькому кряжі. *Магістеріум. Археологічні студії*, №67, с.11-18.
- Залізняк, Л.Л., 2017, Овруцька околична шляхта та проблема початку україногенези, *Магістеріум. Археологічні студії*, №67, с. 115-124.
- Залізняк, Л.Л., 2017, Замість передмови. Проблеми науки в Україні та археології в НаУКМА, *Магістеріум. Археологічні студії*, №67, 2017, с. 3, 4.

- Залізник, Л.Л., 2017, Пам'яті Кончі Сергія Вікторовича, *Магістеріум. Археологічні студії*, №67, с.130-132.
- Залізник, Л.Л., 2017, Етно-культурні процеси на Волині в доісторичну та ранньоісторичну добу, Розділ колективної монографії «*Стародавня історія Волині за даними археології*», 5 д.а.
- Залізник, Л.Л., 2017, *Історичні корені імперської політики Росії проти України, Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014-2016 р.* (Колективна монографія).
- Залізник, Л.Л., 2017, *Етно-генетичні витоки найдавніших індоєвропейців Європи, Актуальні проблеми етнології України.*
- Zaliznyak, L., 2017, The first Indo-European herdsmen of the sea of Azov and Black Sea steppers, *Sphere of culture*, vol. 15, p.368-374.
- Zaliznyak, L., 2017, Mesolithic origins of the first Endo-European cultures in Europe according to the archaeological data, *Archaeology*, 2017.
- Залізник, Л.Л., Сорокун, А.А., Переверзев, С.В., Хоптинець, І.М., 2016, Неолітизація Київського Подніпров'я у світлі нових досліджень, *Археологія*, 1, с. 3–18.
- Залізник, Л.Л., 2016, Мезолітичні витоки перших індоєвропейських культур Європи за даними археології, *Археологія*, № 3, с. 3–18.
- Залізник, Л.Л., 2016, Світлої пам'яті Сергія Вікторовича Кончі, *Археологія*, № 3, с. 142.
- Залізник, Л.Л., 2016, Фінальний палеоліт та мезоліт Київського Полісся, *Київське Полісся: історія, археологія, етнографія*, Іванків.
- Залізник, Л.Л., 2016, Фінальний палеоліт та мезоліт Київського Полісся, *Дослідження Київського Полісся*, К. : Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник, 2016, с. 9–23. (*Археологія і давня історія України*. Вип. 3 (20). 2016).
- Залізник, Л.Л., 2016, Рецензія на: Н.С. Котова. Древнейшая керамика Украины, К.; Харьков: Майдан, 2015, 153 с., *Археологія*, №1, с. 137–141.
- Залізник, Л.Л., 2016, Полювання на мамута: тактика і стратегія, *Наукові студії*, Вип. 8, Винники–Жешів–Львів, Вид-во «Апріорі», 2015, с. 3–20.
- Залізник, Л.Л., 2016, «Неандертальський» яр мустьєрської стоянки Андріївка 4 на Кіровоградщині, Міжнародна наукова конференція «*Людина та ландшафт: Географічний підхід в первісній археології*» (3–5 лютого 2016, Київ, Україна). Тези доповідей, К.: «Видавництво «Стародавній Світ», 2016, с. 37–38.
- Залізник, Л.Л., Фігурний Ю.С., 2016, Результати роботи Овруцької етно-археологічної експедиції Інститутів українознавства МОН та археології НАНУ у 2016 р., *Українознавство*, №3, с. 136–146.
- Залізник, Л.Л., 2016, Києворуське коріння автохтонного населення Овруччини, *Українознавство*, №3, с. 60–74.
- Залізник, Л.Л., 2016, Історичні витоки та цивілізаційні передумови російсько-української війни 2014–2016 рр., *Українознавство*, №3, с. 26–39.
- Залізник, Л.Л., 2016, Чи повинні українці вибачитися за Другу світову і перед ким?, *Українознавство*, №1, с. 270–278.
- Залізник, Л.Л., 2016, Україна та Росія: війна цивілізацій, в: *Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення*, К., с. 10–32.
- Залізник, Л.Л., 2015, Фінальний палеоліт – доба кардинальних змін, *Археологія*, 2, с.3-18.
- Залізник, Л.Л., 2015, Доісторичні елементи в традиційній культурі українців та їхніх сусідів, *Наукові студії*, Випуск 7, Львів-Винники, 2015, с.3-15.
- Залізник, Л.Л., Шевченко, Т.О., Кухарчук, Ю.В., 2015, Стоянка Андріївка 4 і проблема зубчастого мустьє України, *Кам'яна доба України*, №16, К.: Шлях, 2015, с.11-43.
- Залізник, Л.Л., Переверзев С.В., 2015, Свідерські стоянки в урочищі Переволоки поблизу оз.Нобель на Рівненщині, *Кам'яна доба України*, №16, К.: Шлях, с.157-167.

- Залізняк, Л.Л., 2015, «Неандертальський» яр мустьєрської стоянки Андріївка 4 на Кіровоградщині, *Магістеріум*, Випуск 60, *Археологічні студії*, с.17-22.
- Залізняк, Л.Л., 2015, Відділ археології кам'яного віку, в: *Інститут археології Національної Академії Наук України*. 1918 – 2014, К., с. 99-109.
- Залізняк, Л.Л., 2015, Віталій Васильович Отрощенко: знаний археолог і організатор науки, *Мова та історія*. Випуск 382, К., 2015, с. 4-11.
- Залізняк, Л.Л., 2015, Телегін Д.Я., в: *Інститут археології Національної Академії Наук України*. 1918-2014, Київ, с. 605-606.
- Залізняк, Л.Л., 2015, Даниленко В.М., в: *Інститут археології Національної Академії Наук України*. 1918-2014, Київ, с.396, 397.
- Залізняк, Л.Л., Кухарчук, Ю.В., Шевченко, Т.О., 2014, Нова мустьєрська стоянка Андріївка 4 на Кіровоградщині, *Археологія*, №1, с.73-85.
- Залізняк, Л.Л., 2014, Палеоліт Центральної України, *Археологія*, №3.- с.3-17.
- Залізняк, Л.Л., 2014, *Україна між Сходом і Заходом*, К., 2014.- 160.
- Залізняк, Л.Л., 2014, М.Ю.Брайчевський про Київську Русь, походження українців та українську історію, *Пам'ятки України*.
- Залізняк, Л.Л., Степанчук, В.М., Кухарчук, Ю.В., Товкайло, М.Т., Матвіїшина, Ж.М., Манько, В.О., Ветров, Д.О., Беленко, М.М., Озеров, П.І., Хоптинець, І.М., Нездолій, О.І., Дорошкевич, С.П., Сорокун, А.А., Шевченко, Т.О., 2013, Найдавніше минуле Новомиргородщини, *Кам'яна доба України*, №15, К.:Шлях, 2013, 304 с.
- Залізняк, Л.Л., 2012, *Стародавня історія України*, К.: Темпора, 2012.- 600 с.
- Залізняк, Л.Л., 2012, Дмитро Якович Телегін, *Археологія*, №1. с.143-145.
- Залізняк, Л.Л., 2012, Іван Гаврилович Шовкопляс – видатний український учений, педагог, музейник і захисник історичної спадщини, *КДУ*, вип. 14, К., 2011, с. 6-8.
- Залізняк, Л.Л., Нездолій, О.І., 2012, Нова палеолітична стоянка Коробчине-Курган на Кіровоградщині, *КДУ*, вип. 14, К., 2011, с. 43-55.
- Залізняк, Л.Л., Ветров, Д.М., 2012, Нова гравецька стоянка Озерове на Кіровоградщині, *КДУ*, вип. 14, К., 2011, с. 56-62.
- Залізняк, Л.Л., 2012, Культурно-історичні процеси у Середньому Подніпров'ї у первісну добу, Переяславика. *Наукові записки*, Випуск 5 (7), Переяслав-Хмельницький, с.40-45.
- Залізняк, Л.Л., 2012, Україна серед цивілізацій Європи, *Український альманах*, вип.8, с. 13-15.
- Залізняк, Л.Л., 2012, Юрію Кухарчуку – 60, *Археологія*, №2, с.122-134.
- Залізняк, Л.Л., 2012, Відділ археології кам'яного віку Інституту археології НАН України. Історія та персоналії, *Археологія*, №2, с.122-134.
- Залізняк, Л.Л., Ветров, Д.О., Беленко, М.М., Хоптинець, І.М., Нездолій, О.І., 2012, Дослідження палеолітичних стоянок на Кіровоградщині, *АДУ*, с. 276-278.